

TÜRK YÜKSEK ÖĞRETİMİNDE YENİ MODEL ARAYIŞI

(Almanya, Fransa ve Türkiye Üniversite
Sistemlerinin Karşılaştırılması)

Doç. Dr. Hüseyin KORKUT*

GİRİŞ

Her ülke kendi toplumunun özellikleri ve sosyo-ekonomik gereksinmeleri ile ilgili eğitim politikaları geliştirmektedir. Bu amaçla, toplumlar her çeşit eğitim kurumunu çağın koşullarına, başka bir deyişle çağın gerekli kıldığı hızlı değişimlere paralel duruma getirme çabası içinde bulunmaktadır.

Eğitim kurum ve süreçlerinin çağdaş uygarlık düzeyi ve koşulları ile uyumlu ve dengeli duruma gelmesi için ülkeler büyük bir acele ve hatta telaş göstermektedirler.

Her ülkede eğitim reformu sloganları geçerlidir. Söz konusu reformlar gündeme geldiğinde, her ülkenin eğitim politikalarını etkileyen değişik özellikteki faktörler gözönünde bulundurulmaksızın ne kendi sistemlerinde değişiklik ve yenilik yapmaları mümkün, ne de başka ülkelerin eğitim modellerini alarak aynen uygulamaları doğru olur.

İngiltere'nin ortak pazar üyesi olması Avrupa eğitimi ile ortak noktalarının araştırılması ve geliştirilmesi gereksinmesini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, çeşitli sömürge ülkelerine yönetici ve lider yetiştirme amacına dönük, sosyal sınıf esasına dayalı bir eğitim sistemini bu ülke, insan ilişkilerine ağırlık veren bir eğitim sistemine yöneltme gereksinmesi içindedir.

ABD'de, 1958 yılında Rusya'nın uzaya fırlattığı Sputnik olayı, fen alanına ağırlık veren programların gelişmesine neden olmuştur. Bugün ise, bu ülkede fen alanları ile sosyal bilimler alanlarında denge kurulmasına çalışılmakta olduğu görülmektedir.

ABD'de farklı etnik, dini, politik ve ekonomik grupların farklı kültürlerini bir potada eritmeye yönelik programlar üzerinde çalışılmaktadır. ABD'de üniversitelerin kaynak sorununa çok ağırlık vermeleri ve bu nedenle endüstri kuruluşlarından bir proje kapma yarışı içinde bulunmaları, ilgili çevreleri eğitim-öğretimin savsaklandığı endişesine düşürmüştür. Aynı ülkede orta öğretimin niteliği konusu da değerlendirmeye alınmıştır.

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

Gelişmiş ülke toplumlarının eğitim sistemlerinde sözkonusu değişiklik ve çağdaşlaşma gayretleri başka ülkelerin dikkatini çekmekte, kendilerine yararlı olabilecek modelleri deneme girişimleri olabilmektedir. Eğitimin evrensel fonksiyonları açısından konu değerlendirildiğinde, yüksek teknoloji ürünlerinin ve modern yöntemlerin kullanılması yararlı olmakla birlikte, her ülkenin kendi doğal ve sosyal özelliklerine ekonomik ve teknolojik gereksinmelerine, politik düzenine, kültürel yapısına uygun modelleri geliştirmesi daha gerçekçi görünmektedir. Richard Livingstone, "Eğitimde Geleceğe Bakış" isimli kitabında, yetişkinlerin eğitimi konusunda çok başarılı bir sistem uygulayan Danimarka ile kendi ülkesi İngiltere'nin koşullarının farklılığını belirterek, Danimarka'nın daha çok tarım ülkesi, İngiltere'nin endüstri ülkesi olduğunu vurgulamak suretiyle Danimarka'da bu konuda elde edilen başarılı sonucun İngiltere'de alınmasının kolay olamayacağını açıklamaktadır (LIVINGSTONE, 1969: 49).

Japon örneği, ekonomik ve teknolojik faktörlerin eğitim üzerindeki etkisini göstermesi açısından ilginç bir örnektir. Bozkurt Güvenç, "Japon Kültürü" adını taşıyan kitabında; Japon örneğinin temel amacının "Batılılaşma değil, çağdaşlaşma" olduğunu, bu ülkede tarım ağırlıklı üretimden, endüstri ağırlıklı üretime geçildiğini, Batının Kopyası olmadan çağdaşlaşmayı gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır. Yazar, aynı kitapta; Japon mucizesinin özünde, Japon toplumunun önem verdiği şu ilkelere uymak alışkanlığının yer aldığını belirtmektedir: Geçmişten geleceğe yönelmek, deneyip yanılarak- yaparak öğrenmek, olup bitenleri izlemek (dünyayı yakından izlemek) değişen koşullara uyum, bilmek değil, yapmak-yaratmak, bildiğini yenilemek-geliştirmek. Yazar, Japonların "mucize" diye adlandırdıkları başarılarında bu ilkelerin rolü olduğuna dikkat çekmektedir. Güvenç, Japonya'yı insanı ile, toplumu ile gelenekleri ile geçmiş ve geleceği bağdaştıran, bunu eğitim kurumlarına da yansıtarak sürdürebilen bir ülke olarak görmekte, "Japon insanı devrimci değil, evrimcidir" sözünü Japon kalkınmasının özü olarak anımsatmaktadır (GÜVENÇ, 1989: 354-359).

Son yirmi yıldır Türk Eğitim Sisteminde sürüp giden reform çalışmaları çerçevesi içinde 12 Eylül 1980 hareketi ile birlikte, yüksek öğretimde yeni model gereksinmesi pek çok çalışma ve incelemeye neden olmuştur. Özellikle kalkınmış ülkelerin yüksek öğrenim sistemleri örnek olarak alınmak istenmiştir.

Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı'nca görevlendirilerek İngiltere'de (1988) ve ABD'de (1989) yaptığımız yükseköğretim ile ilgili incelemelerin

devamı olarak, Almanya (1990) ve Fransa (1991) da da yükseköğretim sistemleri konusunda inceleme yapma fırsatı bulduk.

Almanya'da Hannover Teknik Üniversitesi, Berlin'de Hür Berlin Üniversitesi, Dusseldorf'ta Dusseldorf Üniversitesi ve Bonn'da Rektörler Konferansı Ofisi'nde kısa süreli incelemeler yaptık ve ilgililerle görüşmelerde bulunduk. Ayrıca, Fransa'da Lyon'da Katolik Üniversitesi, Clermont Ferrand'da Blaise Pascal Üniversitesi'nde, Paris'de Rektörler Konferansı Ofisi'nde, Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğü'nde ilgililerle görüşmeler yaptık, bu ülkelerdeki yükseköğretim sistemleri hakkında bilgiler aldık, dökümanlar edindik.

Aşağıdaki paragraflarda; Fransa ve Almanya'da yükseköğretim sistemlerinin yapısı, işleyişi, Türk yükseköğretim sistemi ile olan benzerlikleri ve farklılıkları hakkındaki düşüncelerimizi açıklamaya çalışacağız. Çünkü, Fransa ve Almanya, Türk eğitim sistemi üzerinde çeşitli dönemlerde etkili olmuş ülkelerdir.

Genel Yapı

Almanya'da Teknik insan gücünün ticari alanda, sosyal hizmetler alanında, özel öğretim ve uygulamalı sanat alanlarında eğitim yapan mesleki yüksekokul niteliğindeki modern Fachhochschule'ler kurulmuştur. Bu kurumların lisanüstü düzeyde eğitim-öğretim ve araştırma yapma yetkileri yoktur.

1970'li yıllarda öğretmen yetiştiren kurumları da içine alan Gesamphochschule ismi verilen üniversiteler kurulmuştur. 1987 yılında çıkarılan bir kanunla bu üniversitelerin sayısı 8 olarak dondurulmuştur.

Almanya'da toplam meslek yüksekokul sayısı 242, (Üniversite Sayısı 76) öğrenci sayısı 1.410.000'dir. Bu öğrencilerin 768,5'i üniversitelerde, % 20,8'i Fachhochschule'lerde, % 6'sı Gesamphochschule'de öğrenim görmektedir (Üniversite Yönetimi, 1989: 82 - The Educational System in the Federal Rep. of Germany, 1982: 36).

Fransa'da 1968 yılında çıkarılan Yükseköğretim Çerçeve Kanunu ile yeni üniversiteler kurulduğu gibi, Paris Üniversitesi 13 üniversiteye dönüştürülmüştür. Fransa'da bulunan 78 üniversitenin, 73'ü devlet üniversitesi, 5'i özel katolik üniversitesidir (Üniversite Yönetimi, 90).

Fransa'da üniversitelerden ayrı olarak Ecole Polytechnique, Grandes Ecoles gibi yükseköğretim kurumları bulunmakta, ancak, bunlar mühendislik, ziraat, gıda teknolojisi, veterinerlik, iktisat, işletmecilik, siyaset bilimi, kamu yönetimi, mimarlık, güzel sanatlar, beden eğitimi gibi alanlarda mesleki eğitim-öğretim ve araştırma yapan kurumlar olup, İngiltere, ABD ve Almanya'daki meslek yüksek okullarından daha üst düzeyde, başka bir deyişle üniversite üstü düzeyde eğitim veren kurumlardır. Fransa'da 1985 yılı istatistiklerine göre, üniversite dışında kalan ve sayıları 440'ı bulan diğer yükseköğretim kurumları ile birlikte, yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısı 968.484'dür (Üniversite Yönetimi: 91).

Ülkemizde 51 üniversite, 2 yüksek teknoloji enstitüsü vardır. Üniversitelerin 3'ü vakıf üniversitesidir ve 2547 Sayılı Kanun'un değişik ek 18. maddesi uyarınca toplam bütçe giderlerinin % 45'ini geçmeyecek şekilde devlet yardımı da almaktadırlar. Üniversitelerimizdeki toplam öğrenci sayısı 1992 yılında, 796.633'dür (1991 - 1992 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, 1992 - 7).

Ülkemizde ara insangücü yetiştirmeye yönelik kurumlar dahi, üniversite çatısı altındadır.

1981 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Kanun'dan önce ekonomi ve ticaret alanında, mühendislik alanında, meslek elemanı yetiştiren akademiler, ayrıca mesleki formasyonu güçlü öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan yüksekokullar, bir dönem çok başarılı sonuçlar verirken, zaman içinde politik etkilerin altına girmeleri ve politik kadrolaşmalara zorlanmaları nedeniyle üniversite çatısı altına girme zorunluğunu duymuşlar, akademiler de gereksiz bir üniversiteleşme hevesi uğruna kendi fonksiyonlarını kaybederek üniversiteye dönüşmüşlerdir. Reform yasası olarak takdim edilen yürürlükteki Yükseköğretim Yasası uygulamaları, meslek elemanı yetiştirmeye yönelik okulların ortadan kalkmasından sonra, ülkemizin gereksinme duyduğu ara insangücünün nitelik ve nicelik açısından yeterli düzeyde yetiştirilip, yetiştirilmediği tartışmasını önleyememiştir. Örneğin, tekniker ve teknik öğretmenlerin mühendis ünvanı almaları konusunda parlamentoda gösterilen yoğun çabalar ve yapılan yasal düzenlemeler, insangücü gereksinmesini esas alan bir planlamadan çok, diploma ve ünvanın sağladığı prestij ve sosyal statü arayışının sonucudur.

1988 yılında örgün öğretim olarak Almanya'da yükseköğretimde okulaşma oranı % 31,8, Fransa'da % 34,5, Türkiye'de ise % 8,3'dür (Yükseköğretim Gelişme Planı, 1991: 7-8). Ülkemizde yükseköğretim okul-

laşma oranının düşüklüğü, yeni yükseköğretim kurumları açılmasını gündeme getirmekle birlikte, bu kurumların üniversite mi, yüksekokul mu olacağı konusunda araştırmalar yapılması ve politik olmaktan çok bilimsel kararlar verilmesi gerekir. Üniversite kurulması, hiç kuşkusuz zor bir iştir. Zaman, para ve insan üniversiteyi oluşturan başlıca öğeler olup, gelenekleri ve yüksek standartları bu kurumlara kimlik kazandıran önemli faktörlerdir. (Yeni üniversite açma konusunda bkz. "Türkiye'de Üniversite Açma Politikası" isimli makalemiz. Amme İdaresi Dergisi. Cilt. 25, Sayı: 4, Aralık 1992).

Almanya'da yükseköğretim kurumları 26 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe giren Yükseköğretim Çerçeve Yasası ile düzenlenmiş, bu yasa 9 Nisan 1987 tarihinde değişikliğe uğramıştır. Bu genel yasadan ayrı olarak, her eyaletin yükseköğretim kurumlarının o eyalet hükümeti ile ilişkileri ayrı yasalarla düzenlenmiştir.

Ara Kuruluşlar

Almanya'da Eyalet Eğitim Bakanları Konferansı (Kulturministerkonferenz) ve Alman Rektörler Konferansı (Rektoren Konferenz) şeklinde ara kuruluşlar bulunmaktadır.

Almanya'da üniversitelere kaynak verilmesi ve dağıtılması yetkisi Federal Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na ve Eyalet Eğitim Bakanlıklarına ait bulunmaktadır. Almanya'da bir de Federal Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile Eyalet Eğitim Bakanlıkları, Max Planck Araştırma Enstitüsü temsilcilerinin, Alman Rektörler Konferansı üyelerinin oluşturduğu Milli Akademik Konsey (Wisseenschaftsrat) vardır. Bu konsey, yükseköğretim kurumlarının yapı, müfredat programı ve öğrenci kontenjanlarının planlanması gibi konularda bağlayıcı olmayan önerilerde bulunur (Üniversite Yönetimi: 83).

Fransa'da yükseköğretim ile ilgili 1968'de yürürlüğe giren reform yasası 1971, 1975, 1978, 1979, 1980 yıllarında değişikliklere uğramış ve en son 25 Ocak 1984'de Yükseköğretim Oryantasyon Kanunu çıkarılmıştır (Üniversite Yönetimi: 91).

Söz konusu son yasa, Fransa'da Eğitim Bakanına önemli yetkiler vermiştir. Eğitim Bakanı, yükseköğretimde planlama, eşgüdüm, öğretim süreleri, öğrenci kontenjanlarının tespiti gibi yetkileri yanında, öğretim üyelerinin işe alınması, diplomaların onaylanması görevlerini yerine getirmektedir.

Fransa'da Académie denilen eğitim bölgeleri vardır. Bunların sayısı 23'tür.

Akademilerden, ilköğretimden, yükseköğretime kadar herçeşit eğitim etkinliklerini, eşgüdümleyen Eğitim Bakanı tarafından atanan Akademi Rektörleri sorumludur. Rektör, bölgesinde Bakanı temsil eder, kurullara katılır, yasalara aykırı kurul kararlarının iptali için mahkemeye başvurabilir.

Fransa'da Milli Eğitim Bakanı'nın başkanlığında çalışmalar yapan Bakanlıklar Arası bir Komisyon vardır ki; ülkenin Planlama Örgütü (Commissariat Général du Plan), Milli Araştırma Merkezi (Centre National de la Recherche Scientifique-CNRS) yükseköğretim kurumları arasındaki ilişkileri düzenler, insangücünün yetiştirilmesi konusunda Milli Eğitim Bakanlığına görüş bildirir.

Bir de, Fransa'da Milli Yükseköğretim Konseyi (Conseil National de l'Enseignement Supérieur) meslek kuruluşları, araştırma kurumları, çeşitli kültürel kuruluşlar, öğrenciler ve toplumda tanınmış kişilerden oluşan bir kuruluş olarak yükseköğretim kurumlarının, akreditasyonu, öğretim elemanlarının atanmalarında görüş bildirme görevlerini yerine getirir. Bu kuruluşta Milli Eğitim Bakanı başkanlık yapar (Enseignement Supérieur, 1979: 25).

Ayrıca, Milli Değerlendirme Komitesi (Comite National d'Evaluation) yükseköğretim kurumlarını denetler, yükseköğretim kurumları hakkında 4 yıllık raporlar hazırlayarak Cumhurbaşkanına sunar.

Bir de, Üniversite Başkanları Konferansı (Conférence des President d'Universités) adını taşıyan üniversitelerarası bir kurul daha vardır ki, üniversite başkanları bir araya gelir ve üniversitelerin ortak sorunlarını görüşürler (Enseignement Supérieur: 45). Kurulun başkanlığını Milli Eğitim Bakanı yapar. Devamlı personeli yoktur. Ancak, çeşitli alanlarda çalışmalar yapan alt komiteler vardır. Bu komitelerden en işlevsel olanı devamlı sekreteryası bulunan Uluslararası İlişkiler Komitesi'dir. (Bu kuruluş Fransa seyahatimizde tarafımızdan ziyaret edilmiş ve Uluslararası İlişkiler Komitesi ilgilileri ile görüşmeler yapılmıştır).

Türkiye'de 1981 Anayasası'na göre, Yükseköğretim Kurulu (YÖK), üniversitelerüstü anayasal bir kuruluş olarak öngörülmekte ve anayasanın 131. maddesine göre, yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlama, düzenlemek, denetlemek, bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek, kaynakların etkili biçimde kullanılmasını sağlamak öğretim elemanlarının yetişmesi konusunda planlama yapmak görevleri ile donatılmış bulunmaktadır.

Anayasa'da yer almamakla birlikte, daha çok akademik bir kuruluş olarak Yükseköğretim Kanunu'nun 11. maddesine göre, üniversite rektörlerinin ve

senatoların 4 yıl süre ile seçtikleri birer profesörün oluşturduğu Üniversitelerarası Kurul (ÜAK), Yükseköğretim Kurulu'na önerilerde bulunmakta, doçentlik sınavı, lisanüstü eğitim, yurtdışında alınan akademik ünvanların değerlendirilmesi, gibi yasa ile doğrudan kendisine verilen görevleri yerine getirmektedir.

Yükseköğretim Kurulu, üniversite, Bakanlıkların temsilcileri yanında Cumhurbaşkanlığıınca seçilen üyelerden oluşmaktadır. Milli Eğitim Bakanı, gerekli gördüğü hallerde kurula başkanlık yapmaktadır. Yükseköğretim Kurulu kendisine bağlı Denetleme Kurulu kanalıyla, üniversiteleri denetlemekte, yine kendisine bağlı ÖSYM eli ile üniversiteye girişi düzenlemektedir.

Yükseköğretim Kurulu ile Üniversitelerarası Kurul'da Genel Kurmay Başkanlığı'nın birer temsilcisi bulunmakta, Yükseköğretim Kurulu'nda özel sektör ve toplumun diğer kesimlerinden hiç bir temsilci bulunmamaktadır. Üniversitelerarası Kurul'da ise, üniversite öğretim üyeleri kesiminin dışında, herhangi bir kesim temsil edilmemektedir.

Üniversitelerarası kuruluşlarda, temsil ve katılımın, Türkiye'de, Fransa ve Almanya'dan daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Yöneticiler

Almanya'da üniversiteler, başkanlık (President) veya rektörlükle (Rektor) yönetilir. Bir de hükümet temsilcisi olarak "Kanzler" denilen kamu görevlisi vardır. Rektörlük sisteminde, rektör üniversitedeki profesörler arasından en az 2 yıl süre ile seçilir (Üniversite Yönetimi: 83).

Üniversiteye başkan (President) olmak için de yükseköğrenim yapmış olmak, üst düzey yöneticilik görevlerinde bulunmuş olmak zorunluğu vardır. Başkanların görev süreleri 4-8 yıl arasında eyaletlere göre değişir.

Başkanlar üniversiteler tarafından belirlenen adaylar arasından Eğitim Bakanı tarafından atanır.

Alman üniversitelerinde yönetim ve mali işlerden sorumlu hükümet temsilcisi durumunda olan, bazı eyaletlerde üniversitenin belirlediği adaylar arasından (Beden-Wüttemberg Schlewig Holstein) bakan tarafından atanan, bazı eyaletlerde ise, doğrudan bakan tarafından atanan Kanzler'ler bulunur.

Fransa'da rektör, Başkan (President) ismini alır. Üniversite başkanı o üniversitenin öğretim elemanları arasından seçilir ve 5 yıl süre için Milli Eğitim

Bakan tarafından atanır. Başkanın profesör olması gerekmez. Aradan 5 yıl geçmeden bir başkan, yeniden seçilemez. Başkan, üniversite elemanlarının özlük hakları ile ilgili işlemleri yürütür, işe alma ve atama yetkisi, Milli Eğitim Bakanı'na aittir. Üniversitenin genel sekreteri, başkanın önerisi ve Milli Eğitim Bakanı'nın onayıyla atanır. Üniversite saymanı, Milli Eğitim ve Maliye Bakanlıklarının müşterek kararı ile atanır.

Genel Sekreter ve Sayman, üniversite konsey ve kurullarının toplantılarına oy hakkına sahip olmaksızın katılırlar (Üniversite Yönetimi: 92).

Ülkemizde rektör, üniversite tüzel kişiliğinin temsilcisi olup, üniversite öğretim üyelerinin gizli oyla seçeceği 6. Yükseköğretim Kurulu'nun tespit edeceği 3 aday arasından, Cumhurbaşkanlığı tarafından 4 yıl süre için atanır. Yükseköğretim Yasasına göre rektör, iki dönemden fazla görevini sürdüremez. Rektör için yaş haddi de getirilmiştir. Bu yaş öğretim üyelerinde olduğu gibi 67'dir.

Rektör, 5 yıl süre ile kendisine en çok 3 yardımcı seçebilir. Bu yardımcılar aylıklı profesör olmaları gerekir. (2547 S.K. Md. 13) Üniversite merkez yönetim örgütünün başında, rektöre bağlı, üniversite Yönetim Kurulu'nun görüşü alınarak, rektör tarafından atanan bir Genel Sekreter bulunur.

Türk üniversite sisteminin 2547 Sayılı Kanun'la oluşturulan organlarının en önemlilerinden birisi Rektörlük olduğu söylenebilir. Rektörün göreve geliş biçimi, yetkileri ile ilgili anayasal hükümlerle kamuoyunda sürekli ilgi merkezi olmuş, rektörlerin atama ile göreve gelmeleri, gerek kamuoyunda, gerekse üniversite çevrelerinde demokrasi ve özerklik kavramlarına, dolayısıyla çağdaş üniversite anlayışına ters düştüğü savunulmuştur.

Anayasa'nın ilgili hükmü karşısında (Anayasa Mad. 130) yasadaki köklü bir değişikliğe olanak bulunmamakla beraber, öğretim üyelerinin ön seçimle aday belirlemelerini sağlayan yeni düzenleme rektörlerin görevlendirilme hususuna kısmi bir yumuşama getirmiş ve üniversite ve YÖK üzerindeki yoğun baskıların azalmasını sağlamıştır (2547 S. K. değişik 13. mad.) Gerek Almanya'da, gerekse Fransa'da Milli Eğitim Bakanı tarafından atanan rektör, ülkemizde Cumhurbaşkanınca atanmaktadır.

Üniversite Organları

Alman üniversitelerinde, en yüksek düzeyde olan akademik kurulun ismi ve oluşum biçimi eyaletlere göre değişmektedir. Örneğin; Giessen

Üniversitesi'nde Konvent denilen kurul, 40 öğretim üyesi, 10 diğer akademik üye, 10 idari ve teknik personel, 10 öğrenci temsilcisinden oluşur. Göttingen Üniversitesi'nde Konzil ismini taşıyan kurul, 130 kişiden oluşur.

Alman Üniversitelerinde senato denilen akademik kurul'da, dekanlar doğal üye olup, öğretim üyeleri çoğunluktadır. Senato, eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini planlar, eşgüdümler, rektör veya başkan adaylarını tespit eder.

Bonn Üniversitesi'nde sadece senato vardır. Senatoyu rektör, rektör yardımcıları, 8 fakülte dekanı, 1 profesör temsilcisi ve 3 öğrenci temsilcisi oluşturur. Rektör, üst kurullar ile senatonun başkanıdır. Kanzler, bazı eyaletlerde üst kurul ve senatonun doğal üyesi durumundadır.

Almanya'da gezdiğimiz üniversiteler arasında bulunan Hür Berlin Üniversitesi'nde mütevelli heyet durumunda üst kurul ve senatodan ayrı bir kurul vardır. Bu kurulu 5 senato temsilcisi, 9 profesör ve diğer akademik personel temsilcisi, 3 Berlin Şehir Meclisi temsilcisi, 4 sendika temsilcisi, 2 öğrenci temsilcisi oluşturur. Berlin Teknik Üniversitesi'nde benzer bir kurul vardır.

Alman üniversitelerinde, fakülteler ve bölümler vardır. Bu üniversitelerde fakülte sayısı en çok 7, bölüm sayısı da 15-20 arasında değişmektedir. Bölüm Kurulunda profesörler çoğunlukta olup, kurulda diğer öğretim elemanları ile idari ve teknik personelin ve öğrencilerin temsilcileri bulunur.

Fransa'da, üniversitenin 3 konseyi vardır ve üçünü de üniversitenin başkanı yönetir (Üniversite Yönetimi: 93). Birinci Konsey, yönetim kurulu olarak görev yapar (Le Conseil d'Administration). Bu konsey, % 40-45 öğretim elemanı, % 10-15 idari ve teknik personel %20-25 öğrenci temsilcisinden oluşur. Konseyin geri kalan kısmı üniversite dışından toplumda tanınmış kişilerden Milli Eğitim Bakanı tarafından atanır. Sözkonusu konsey, üniversite bütçesini hazırlar, başkanın imzaladığı sözleşmeleri onaylar, üniversitenin genel politikalarını saptar.

Fransa'da, üniversitenin İkinci Konseyi Bilim Konseyi'dir (Le Conseil Scientifique). Bu konsey'in 20-30 arasında değişen üyesi bulunmakta ve bunların % 60-80'ini öğretim elemanı, % 8-30'unu lisanüstü öğrenci temsilcisi, geri kalanı da bilimsel araştırmalarda ün yapmış üniversite dışındaki kişilerden Milli Eğitim Bakanınca atanan kişiler oluşturmaktadır.

Bilim Konseyi, üniversitenin araştırma politikasını saptama, araştırma fon-

larını birimler arasında dağıtım önerilerini yönetim konseyine iletir, üniversitenin vereceği diplomalarla ilgili ilke ve esasları saptar.

Üçüncü Konsey, Öğretim ve Üniversite Hayatı Konseyi olup, (Le Conseil des Etudes et de la Vie Universitaire) 20 ile 30 arasında değişen üyeye sahiptir. Konsey üyelerinin % 75-80'ini eşit sayıda öğretim elemanı ve öğrenci temsilcileri, % 10-15'ini yönetim ve teknik personel temsilcileri oluşturur. Geri kalan üyeleri, toplumda tanınmış kişiler arasından Milli Eğitim Bakanı atar.

Öğretim ve Üniversite Hayatı Konseyi, üniversite hayatının iyileştirilmesi ile ilgili yönetim konseyine görüş ve önerilerde bulunur. Konseyin önemli görevlerinden biri de; öğrencilerle ilgili sağlık, kültür, spor, barınma ve beslenme hizmetlerini eşgüdümlemektir.

Üniversitenin okul ve enstitülerinde de yönetim konseyi vardır. Konseyin başkanı, konseyin önerisi ve Milli Eğitim Bakanı'nın önerisi ile atanır. Başkanın öğretim elemanı olma şartı yoktur.

Fransa'da fakülte eşdeğeri olan kurum öğretim ve araştırma birimidir. (Unités d'Enseignement et de recherche) (Üniversite Yönetimi: 94). Bu üniteler, sayısı 40'a kadar ulaşan üyelerin oluşturduğu kurullarca yönetilir. Üyelerin % 20-50'si üniversite dışından o alanda tanınmış kişilerdir. Üyelerin geri kalanını eşit sayıdaki öğretim elemanı temsilcisi ve öğrenci ve idari-teknik personel temsilcisi oluşturur. Öğretim ve araştırma kurumunun yöneticisi kurul tarafından 5 yıl süre ile seçilir.

Fransa'da üniversiteye bağlı okul ve enstitülerle diğer devlet yüksek öğretim kurumları, Milli Eğitim Yükseköğretim Konseyi'nin görüşü alınarak kararname ile kurulur. Eğitim ve Araştırma kurumları yine aynı konseyin görüşüne dayanarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın kararı ile kurulur. Üniversite ve bağlı kurumların yönetmeliklerini Milli Eğitim Bakanı onaylar.

Türkiye'de, üniversitenin en üst düzey akademik organı senatodur. Senatonun başkanlığını rektör yapar. Senatonun üyeleri, rektörün dışında rektör yardımcıları, dekanlar ve her fakülteden fakülte kurullarında üç yıl için seçilecek birer öğretim üyesi ile rektörlüğe bağlı enstitü ve yüksekokul müdürleridir.

Senato, üniversitenin eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerinin esaslarını belirleme, üniversitenin tümü ile ilgili kanun taslaklarını hazırlama, üniversitenin eğitim-öğretim programlarının takvimini karara bağlama, üniversite veya bağlı birimlerin yönetmeliklerini hazırlama gibi görevleri yapar.

Üniversite Yönetim Kurulu; rektörün başkanlığında, dekanlardan ve senatoca dört yıl için seçilen 3 profesörden oluşur. Rektör yardımcılarını yönetim kurulu toplantılarına oy hakkına sahip olmadan katılabilirler.

Üniversite Yönetim Kurulu, yükseköğretim üst kuruluşlarının ve senatonun kararlarının uygulanmasında rektöre yardım eder, bütçe tasarısını incelemek ve rektörlüğe sunmak, fakülte, enstitü ve yüksekokul yönetim kurulları kararlarına yapılacak itirazları incelemek ve karara bağlamak görevini yapar. Üniversiteler, fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluşlardan oluşur.

Fakülte, yüksek düzeyde eğitim-öğretim bilimsel araştırma ve yayım yapar. Enstitü, üniversitede müstakil ya da fakülteye bağlı olarak kurulabilir ve lisansüstü eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama yapar. Yüksekokul belli bir mesleğe yönelik eğitim-öğretime ağırlık verir.

Fakülte dekan tarafından, enstitü ve yüksekokullar müdürler tarafından yönetilirler. Her üçünde de, fakülte kurulu, enstitü kurulu ve yüksekokul kurulu ile yönetim kurulları vardır.

Fakülte Kurulu örnek olarak alınacak olursa; bu kurula dekan başkanlık yapar. Fakülte Kurulu, bölüm başkanları, 3 profesör, 2 doçent, 1 yardımcı doçent'ten oluşur. Akademik organ olan fakülte kurulu fakültenin, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerini planlar, eğitim-öğretim takvimi kararlaştırır, Fakülte Yönetim Kurulu'na üye seçer.

Fakülte Yönetim Kurulu, dekanın başkanlığında 3 profesör, 2 doçent ve 2 yardımcı doçentten oluşur.

Fakülte Yönetim Kurulu, fakültenin eğitim-öğretim, plan ve programları ile takviminin uygulanmasını sağlar; fakültenin yatırım, program ve bütçe tasarısını hazırlar. Öğrencilerin kabulü, ders intibakları, fakülteden çıkarılmaları, eğitim-öğretim ve sınavlara ait işlemleri hakkında karar verir. Fakülte Yönetim Kurulu, daha çok fakülte dekanının yönetim ile ilgili işlerinde yardımcı olur.

Fransa ve Almanya'da üniversite ile ilgili kurullar, ülkemiz üniversitelerine göre daha geniş katılımlı kurullardır. Kurulların çoğunda öğretim elemanları ile birlikte yönetim ve teknik personel, öğrenci, üniversite dışındaki tanınmış kişi temsilcileri bulunmaktadır. Ülkemiz üniversitelerinde öğretim üyesi dışındaki kesimlerden herhangi bir temsilciye kurullarda yer verilmemektedir. Bu ise, üniversitelerimizin temel ilkesi katılım olan, demokratik üniversite kavramına ne derece uygun bir yapılanma içinde olduğunu göstermektedir.

Öğretim Elemanları

Almanya'da, üniversite akademik kademelerinin profesör ve üniversite asistanından ibaret olduğu görülmektedir. Ayrıca, Alman Üniversitelerinde geçici olarak görevlendirilen öğretim görevlisi, okutman, öğretim ve araştırma asistanları bulunmaktadır (The Educational System: 45).

Almanya'da üniversite asistanı olmak için bir kimsenin doktora yaptıktan ya da tıpta uzmanlık yetkisini aldıktan sonra, 3 yıl kendi alanında çalışması gerekir. Bu koşulları yerine getirenler 3 yıl süre ile asistanlığa atanabilmektedirler (Framework Act For Higher Ed., 1986: 33).

Almanya'da, profesörler üniversitenin önerisi üzerine eyalet yetkili bakanınca atanırlar. Profesör daimi veya geçici statüde atanabilirler, profesörlerin ücretleri yetkili bakan tarafından belirlenir.

Fransa'da, öğretim elemanları, profesör, doçent (Maitre de conference) ve asistan şeklinde dört kademeye ayrılır. Ayrıca, öğretim görevlisi-okutman (Lecteurs veya Conferencier), yardımcı araştırma personeli adı altında bir akademik grup daha vardır (Üniversite Yönetimi: 94).

Fransa'da profesörler Milli Yüksek Öğretim Konseyi'nin görüşü üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadırlar. Doçentler, ilgili üniversitenin önerisi, Milli Yükseköğretim Konseyi'nin görüşü üzerine Milli Eğitim Bakanı tarafından atanırlar.

Diğer öğretim elemanları, geçirdikleri sınavlardan sonra, Milli Eğitim Bakanı'nın onayı ile atanırlar.

Türkiye'de, öğretim elemanları; öğretim üyeleri, öğretim görevlileri ve okutmanlar grubu ile öğretim yardımcıları grubu olmak üzere dört gruptan oluşmaktadır.

Öğretim üyeleri; profesör, doçent ve yardımcı doçent olarak üç gruba ayrılırlar.

Profesörler ve doçentler, Üniversite Yönetim Kurulu Kararı ile rektör tarafından; yardımcı doçentler, ilgili birim yönetim kurulu kararı ile rektör tarafından atanırlar.

Ancak, ülkemizde doçentliğe atanabilmek için bir sınavda başarı göstermek ve doçent ünvanını almak gerekmektedir.

Öğretim görevlileri, ilgili yönetim kurullarının görüşü alınarak, dekanların veya rektörlüğe bağlı bölümlerde, bölüm başkanlarının önerileri üzerine,

rektör tarafından atanırlar. Okutmanlar da benzer işlemler sonucu rektör tarafından atanırlar.

Öğretim yardımcıları; araştırma görevlileri, uzmanlar, çevirici ve eğitim-öğretim planlamacılarının oluşturduğu bir gruptur.

Araştırma görevlileri anabilim veya anasanat dalı başkanının önerisi, bölüm başkanı; dekan veya ilgili birim yöneticisinin olumlu görüşü üzerine rektör tarafından; diğer öğretim yardımcıları ise, ilgili yönetim kurullarının görüşü alınarak, dekanın veya ilgili yöneticilerin önerisi üzerine rektör tarafından atanırlar.

Görüldüğü üzere; öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, Almanya ve Fransa'da siyasi bir kişi olan bakanın yetkisinde, Fransa'da sadece profesörler Cumhurbaşkanının onayı ile atanmakta, ülkemizde her kademedeki akademisyenin atanması, üniversite rektörü tarafından yapılmaktadır.

Öğretim elemanlarının görevlendirilmesinde, siyasi irade yetkisinin üniversite özerkliği açısından ülkemizde çok tartışılan bir konu olduğu hatırlanacak olursa, üniversite öğretim elemanlarının görevlendirilmesinde siyasi otoritenin söz sahibi-kılınmaması, bazı çevreleri, üniversite özerkliğinin şeklen de olsa gerçekleştiği konusunda memnun etmektedir.

Eğitim-Öğretim

Almanya'da liseyi bitiren herkes yükseköğrenim görme hakkına sahiptir. Yalnız, tıp, eczacılık ve mühendislik alanlarında Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın saptadığı kontenjanlara göre öğrenci alınır.

Almanya'da, üniversiteler kendi müfredat programlarını saptar. Tıp, hukuk, eczacılık, gıda kimyası, öğretmenlik alanlarında, meslek sınavlarını kazanmadan alınan diplomalar, ilgili meslekleri icra etmeye olanak vermez.

Fransa'da lise diplomasına sahip olan herkes, istediği üniversiteye girebilir. Ancak, fazla istek karşısında, akademi rektörü, bazı sınırlamalar getirebilir. Tıp, dişçilik ve eczacılık dallarına, sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıklarınca saptanan kontenjanlara göre öğrenci alınır.

Fransa'da, üniversitenin ilk iki yılı sonunda genel üniversite diploması verilir (Diplômes d'Etudes Universitaires Générales, DEUG). Bu aşamadan sonra, öğrenciler ya doğrudan hayata atılırlar veya lisans eğitimlerini sürdürürler, ya da sınavla Grandes Ecoles'e girerler (Enseignement Supérieur, 1991: III).

Fransa'da tıp eğitimi, 1 yıllık hastane uygulaması ile birlikte 7 yıldır. Diş ve Eczacılık eğitimi 5 yıldır.

Fransa'da lisanüstü eğitim ile ilgili olarak iş hayatına hazırlayan 2 yıl süreli bir eğitim sonunda verilen Diplôme d'Etudes Supérieures Spécialisées (DEES) vardır.

Doktora yapmak isteyenler, "Maitrise" denilen bir yıllık eğitimden sonra araştırma yetenekleri kazandıran bir yıl süreli Diplôme d'Etudes Approfondies (DEA) adlı diploma almak zorundadırlar.

Doktora, (DEA)'den sonra, 2-4 yıl sürmektedir. Doktora yapmak için, bir araştırmaya dayalı tez hazırlamak zorunluğudur.

Fransa'da, yükseköğretim kademesinde iki çeşit diploma verilmektedir. Birincisi, devlet diploması, ikincisi üniversite diplomasıdır. Üniversite diplomalarına temel oluşturan müfredat programlarını, üniversitelerin kendileri hazırlar. Devlet diplomalarına temel oluşturan programlar, Milli Yüksek Öğretim Konseyi'nin denetimine tabidir ve bu programların akredite olma durumları yine bu konseyce kararlaştırılır. Müfredat programları Milli Eğitim Bakanlığı'nca onaylanır. Devlet diplomaları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilir.

Fransa'da devlet diplomaları, üniversite diplomalarından daha değerli olarak kabul edilir.

Türkiye'de üniversitelere giriş, sınavla olur. Bu sınav, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılır.

Türk üniversitelerinde ara insangücü yetiştirmeye yönelik iki yıl süreli ön lisans, dört yıl süreli lisans programları uygulanır.

Lisans üstü eğitim enstitülerde verilir ve bilim uzmanlığı, yüksek mühendislik, yüksek mimarlık, master ünvanları ile nitelendirilen yüksek lisans ve doktora veya tıpta uzmanlık, sanatta yeterlik kademelerinden oluşur.

Yüksek Lisans; lisansa dayalı iki yıllık bir eğitimi, doktora ve eşdeğeri olanlar, yüksek lisansa dayalı en az iki yıllık bir eğitimi gerektirir.

Ülkemizde her alanda, Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen kontenjanlara göre üniversiteye öğrenci alınmaktadır.

Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre üniversiteye giremedikleri, üniversiteye girişte, olanak ve fırsat eşitliğini zedeleyen bir sistemin

yürürlükte olduğu eleştirileri devam etmektedir. Orta öğretimde iyi bir yönlendirme yapılamayışı ve üniversitenin alternatifi olan başka yükseköğretim kurumu bulunmayışı ve hepsinden önemlisi, yükseköğretimdeki okullaşma oranını, diğer ülkelerle mukayese edildiğinde, gerilerde kalması ve bu oranı yükseltme bakımından gerek yeni üniversiteler açılması, gerekse, öğretim elemanı yetiştirilmesi konularında önlem almakta geç kalınmış olması, yükseköğretime girişin kontenjanlarla sınırlandırılması uygulanmasının devamına neden olacaktır.

Ülkemizde, üniversitelerin verdiği diplomalar doğrudan ilgili meslekleri icra etmeyi sağlamaktadır. Yükseköğretimde verilen eğitimin kalitesi de, birkaç üniversite hariç, tartışma konusu olagelmıştır. Bir ara öğretmenlik mesleğine giriş için uygulanan sınav, bazı üniversitelerin alınganlığı ve bazı Millî Eğitim Bakanlarının politik hesapları uğruna kaldırılmış, böylece, yüksek öğretimde örnek olabilecek akredite konusu gündemden silinip gitmiştir. Zira, tıp ve mühendislik alanlarında da akredite sisteminin gereği üzerinde durulmuş ve sözkonusu alanlarda mesleğin icrası için bazı sınavlar düşünülmüştür. Millî eğitimdeki yaz boz olayı, diğer mesleklere giriş sınavlarının uygulama aşamasına getirilmesini önlemiş ve Fransa'da, ABD'de, daha pek çok ülkede uygulanan ve yararlı olduğu bilinen akredite sistemi ülkemizde gerçekleştirilememiştir.

Sonuç

Oldukça karmaşık bir olgu olan eğitim, bir toplumun sosyal, politik, ekonomik, sanatsal, dinsel, ideolojik yönleri ile bağlantılıdır.

Hemen hemen her ülkede eğitim amaçları ve sorunları belli bir ölçüde benzerlik göstermekle birlikte, çözüm yolları o toplumun gelenekleri ve kültür yapısı açısından farklılık gösterir.

Her ülkenin eğitim politikası ve sistemi incelenirken, o sistemlerin oluşmasında etkili olan faktörler ülkelerin kendi koşullarına göre incelenmeli ve değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak denlebilir ki; yükseköğretim sorunları, yeni üniversite modellerinden çok bilimsel araştırmalarla bulunacak çözüm yollarına gereksinim göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aso, Makoto and Ikuo Amano (1983), **Education and Japon's Modernization**, The Japon Times, Ltd.
- Aytaç, Kemal. (1985), **Avrupa Okul Sistemlerinin Demokratlaştırılması**, Ankara: AÜ Basımevi.
- Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite**, (1992), Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Enseignement Superieur. Loi d'orientation et Textes d'applicaton**, (1979), Journal Officiel de La Republique Française.
- Framework Act for Higher Education**, (1986), Bonn.
- Guide de L'etudiant**. (1991-1992), Université Blaise Pascal. Clermont-Ferrand.
- Güvenç, Bozkurt, (1989), **Japon Kültürü**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İkinci Uluslararası Yükseköğretim Konferansı: Üniversite Yönetimi**; (1989), (9 - 11 Ocak 1989), Ankara: METEKSAN A.Ş.
- Korkut, Hüseyin, (1992), "**Türkiye'de Üniversite Açma Politikası**", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 25, Sayı 4, Aralık 1992, Ankara: DİE Matbaası.
- Lauwverys, Joseph, A., Fatma Varış, Kenneth Neff, (1979), **Mukayeseli Eğitim**, Ankara: AÜ. Basımevi.
- L'enseignement Supérieur en France-Organization**, (1991), Paris.
- Livingstone, Richard, (1969), Çev: Turhan Oğuzkan, **Eğitimde Geleceğe Bakış**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Report of the Federal Government on Research**, (1988), Published by Federal Ministry for Research and Technology, Bonn.
- The Educational System in the Federal Republic of Germany**, (1982), Published by: Foreign office of the Federal Republic of Germany. Bonn.
- Turhan, Mümtaz (1967), **Garphlaşmanın Neredesindeyiz?**, İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Türk Bilim Politikası**, (1983), 1983-2003, Ankara: Devlet Bakanlığı.
- Türkoğlu, Adil (1983), **Fransa, İsveç ve Romanya Eğitim Sistemleri**, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Yükseköğretim Gelişme Planı (1992-2012)**, (1991), Ankara: Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası.
- Yükseköğretim Kanunu**, Kanun No. 2547, Kabul Tarihi 4.11.1981, 6.11.1981 tarih ve 17506 Sayılı Resmi Gazete.